

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

РЕФЕРАТ

на

**ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітнього ступеня «магістр»**

на тему:

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ
ПЕДАГОГІВ ТА БАТЬКІВ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З
ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ**

Виконала:

студентка II курсу, 614з групи
спеціальності 016 Спеціальна
освіта

Освітня програма: Спеціальна
освіта

Крецу Катерина Миколаївна

д.п.н, доцент

**Цимбал-Слатвінська Світлана
Володимирівна**

Рецензент:

канд. пед. наук, доцент

Чепка Олена Володимирівна

Умань – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ДО ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	10
1.1. Сутність та зміст професійної підготовки вчителя-логопеда у закладах вищої освіти.....	10
1.2. Аналіз педагогічних технологій формування готовності вчителя-логопеда до співпраці з батьками дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення.....	14
1.3. Об'єктивні та суб'єктивні виклики встановлення партнерських стосунків вчителя-логопеда та батьків старших дошкільників з порушенням мовлення.....	26
1.4. Мовленнєвий розвиток дітей як сфера професійної діяльності вчителя-логопеда: методологія роботи з батьками.....	28
РОЗДІЛ 2. ОБГРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ДО СТВОРЕННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	34
2.1. Обґрунтування психолого-педагогічних умов готовності вчителя-логопеда до партнерської взаємодії з батьками дітей з порушенням мовлення.....	34
2.2. Методи та прийоми формування готовності вчителів-логопедів до партнерської взаємодії з батьками старших дошкільників з порушенням мовлення.....	38
2.3. Експериментальна перевірка педагогічних умов готовності вчителів-логопедів до партнерських взаємостосунків з батьками старших дошкільників з порушенням мовлення.....	56
ВИСНОВКИ.....	62

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
---------------------------------	----

ВСТУП

В усіх країнах світу реформування систем професійної підготовки здійснюється з урахуванням професійної компетентності випускників. Підготовка майбутніх спеціалістів, зорієнтованих на розвиток рівня їх готовності до професійної діяльності, є головним напрямком в удосконаленні їх кваліфікації [11].

В сучасних умовах детермінуючого впливу інклюзивних процесів у освітніх закладах України підсилюється потреба в мобілізації професійних, життєво-творчих, вольових ресурсів педагогів і родини, покликаних реалізувати права дітей із особливими потребами на якісну освіту. Для успішної реалізації інклюзивних програм у закладах освіти надзвичайно важлива ефективна співпраця педагогів і сім'ї дітей із особливими потребами.

Успішність впровадження інклюзивної практики значною мірою залежить від культури ставлення суб'єктів освітнього процесу до дітей з особливими освітніми потребами, готовності вчителів та батьків до співпраці. Однією з вагомих характеристик поточних змін в освітньому просторі є позиція батьків як суб'єктів інклюзивного освітнього процесу. Самостійність мислення та активна позиція батьків визначає освітню траєкторії дитини з особливими освітніми потребами, партнерську позицією батьків у ставленні до закладу освіти та їхню відповідальність за освітній результат. Дуже важливо, щоб батьки були партнерами, але дуже часто ми позбавляємо їх права відповідального вибору. Тоді рекомендації фахівців стають вироком, а консультації не відкривають можливостей і варіантів поведінки. У процесі розвитку інклюзивного підходу в освіті позиція батьків буде набувати дедалі більшої самостійності й активності. Можливість організувати продуктивний діалог з батьками, залучити їх до участі та співпраці, обговорити освітні умови дитини – це важливе завдання сучасної освіти.

У Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004) [42] наголошується, що основними завданнями розвитку педагогічної освіти є: забезпечення

професійно-особистісного розвитку майбутнього вчителя-логопеда на засадах особистісної педагогіки; приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки професіоналів до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній і гуманітарній сферах, у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах; модернізація освітньої діяльності закладів вищої освіти та наукових закладів, які здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних та новітніх мультимедійних навчальних технологій, а також створення нового покоління дидактичних засобів; запровадження двоциклової підготовки професіоналів за освітніми ступенями бакалавра і магістра; вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки вчителя-логопеда на основі тристоронніх договорів; удосконалення мережі закладів вищої освіти та закладів післядипломної педагогічної освіти з метою створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників. На ключовій ролі вчителя-логопеда у сучасних і майбутніх продуктивних змінах в освіті та суспільстві наголошується в документах міжнародних організацій (ЮНЕСКО, Європейського Союзу, Ради Європи, Європейської Комісії, Європейської асоціації педагогічної освіти тощо).

Професійна діяльність є однією з найважливіших сторін життєдіяльності людини, яка забезпечує повну самореалізацію особистості, актуалізацію всіх її можливостей. Користуючись поняттям внутрішньої позиції особистості (ключова внутрішня умова, опосередковані зовнішні впливи; вона виступає і як основна детермінанта суб'єктних характеристик провідної діяльності), Л. Стахова стверджує, що розвиток внутрішньої позиції дорослої людини значною мірою визначається розвитком особистості як професіонала, який усвідомив своє життєве призначення, свою

відповідальність за наслідки діяльності і володіє свободою у створенні способів її виконання [59].

Через професійну діяльність людина намагається самореалізуватися, самоствердитися, відбувається професійне становлення, яке є продуктивним процесом саморозвитку особистості, реалізацією в професії та самоактуалізацією особистого потенціалу для досягнення вершин професіоналізму. У процесі оволодіння професією людина перетворює її на індивідуальний, характерний тільки їй спосіб діяльності, відображаючи в ній свої особливості. На думку Л. Стахової, все життя людини є її розвитком [59].

Н. Петеліна виділяє такі етапи професійного розвитку людини: «входження» в професійну працю (етап адаптації); досягнення прийняттого для стійкої ефективності діяльності рівня когнітивного або особистісного розвитку (в різних концепціях етап становлення, стабілізації, ідентифікації з професією, професійної зрілості); вищі досягнення у професії (етап майстерності, перетворення, творчого вкладу в професію) [47].

За відсутності відповідного рівня особистісної зрілості в логопеда може виникати «зупинка» в професійному та особистісному розвитку, поява негативних рис (авторитарність, індиферентність, консерватизм, агресія), що призводить до деформації особистості. До авторитарності в професійній діяльності найчастіше призводить низький рівень професійної компетентності. Особистісно незрілий логопед буде егоїстичним, емоційно нещирим, що відразу відчує дитина, яка має довіряти логопедові, оскільки співпраця буде неефективною. Саме тому формування особистісної зрілості є складником у системі підготовки, а також у системі професійної освіти конкурентоспроможних логопедів.

Ефективність досягнення результатів професійної діяльності забезпечується наявністю розвинених здібностей майбутнього логопеда, тому основою стає його здатність до саморозвитку, самовдосконалення. Самовдосконалення пов'язане з механізмом особистісного зростання і включає: самопізнання (самодіагностику): оволодіння основами

психодіагностики, самопізнання, застосування тренінгових технік, бесіди, консультування; самокорекцію: формування професійно значущих умінь, складання індивідуальної програми корекційної роботи для самовдосконалення, навчальні прийоми; самоаналіз і самореабілітацію, відновлення внутрішнього балансу (цілісності «Я») після корекційної роботи з дитиною, використання прийомів розслаблення, медитаційних технологій [22].

Як свідчить аналіз педагогічної літератури та наукових матеріалів, підготовка логопеда до професійної діяльності набуває статусу надзвичайно актуальної проблеми. Сучасному суспільству потрібен фахівець, який повинен глибоко усвідомлювати своє місце в перебудовчих процесах, ґрунтовно володіти теоретичними знаннями, професійними вміннями і навичками, готовий до діяльності у складних умовах конкуренції, здатний до самонавчання, самопізнання, самовдосконалення. Різні аспекти формування особистості педагога та питання вдосконалення підготовки фахівців у закладах вищої освіти висвітлено у дослідженнях О. Абдуліної, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, В. Кузя, О. Мороза, Н. Половникової, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Г. Троцько, Н. Хміль, О. Щербакова та ін.

За останні десятиліття в Україні активізувалися пошуки дослідників у галузі зарубіжної та вітчизняної теорії та практики професійної підготовки фахівців. Зокрема, досліджено професійно-педагогічну підготовку студентів закладів вищої освіти у Великій Британії (В. Базуріна), систему підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Німеччині (В. Гаманюк, Т. Вакуленко), проблему педагогічної майстерності логопеда в теорії та практиці педагогічної освіти США (Р. Роман), систему підготовки педагогічних кадрів у Норвегії (В. Семилетко), професійну підготовку логопедів у країнах Західної Європи в другій половині ХХ ст. (Л. Пуховська), підготовку майбутнього логопеда до організації навчального діалогу в професійній діяльності (І. Глазкова), модернізацію професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного логопеда (В. Ковальчук)

підготовку майбутніх логопедів до професійної діяльності (С. Цимбал-Слатвінська, І. Малишевська) тощо.

Попри значну увагу теоретиків та практиків до проблеми підготовки сучасного вчителя-педагога щодо налагодження партнерської взаємодії з батьками вихованця, нерозв'язаним є питання визначення ключових навичок майбутніх педагогів, особливостей їх формування як фахівців, побудови окремої концепції та освітньої програми з урахуванням специфіки побудови інклюзивного простору, що й зумовило актуальність випускної кваліфікаційної роботи **«Психолого-педагогічні особливості взаємодії педагогів та батьків старших дошкільників з порушенням мовлення»**.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є теоретико-методичне обґрунтування та експериментальна перевірка психолого-педагогічних умов готовності вчителя-логопеда до створення партнерської взаємодії з батьками старших дошкільників з порушенням мовлення.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

1. Розкрити сутність та зміст професійної підготовки вчителя-логопеда у закладах вищої освіти щодо формування готовності вчителя-логопеда до співпраці з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

2. Проаналізувати об'єктивні та суб'єктивні виклики встановлення партнерських стосунків вчителя-логопеда та батьків старших дошкільників з порушенням мовлення.

3. Обґрунтувати психолого-педагогічні умови готовності вчителя-логопеда до партнерської взаємодії з сім'ями вихованців.

4. Експериментально перевірити ефективність психолого-педагогічних умов готовності вчителів-логопедів до взаємодії з батьками старших дошкільників з порушенням мовлення.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх логопедів в закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови готовності вчителів-логопедів до побудови партнерських стосунків з батьками старших

дошкільників з порушенням мовлення.

Для досягнення поставленої мети й розв'язання завдань у роботі використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема:

- *теоретичні*: узагальнення та виокремлення; аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення емпіричних даних, систематизації наукових пошуків, моделювання, поєднання та групування різноманітних наукових підходів, деталізації, структуризації та історичної періодизації, Активно застосовувався системно-структурний підхід для формування пропозицій щодо підготовки фахівців у межах індивідуальної освітньої траєкторії.

- *емпірико-статистичні*: метод анкетного опитування; статистичного аналізу, вимірювання рівнів готовності майбутніх логопедів до роботи в інклюзивному середовищі; порівняння вибірових статистичних груп; розрахунку цільових показників.

Практична значущість результатів дослідження визначається тим, що одержані результати дослідження можуть стати підґрунтям для удосконалення освітніх програм підготовки майбутніх логопедів щодо роботи в сучасних умовах освіти, розширення практики використання інноваційних педагогічних технологій при моделюванні освітнього та виховного процесів у ЗВО.

Експериментальна база. Дослідження здійснювалося в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота має таку структуру: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел. Повний обсяг роботи 75 сторінок. У списку використаних джерел 72 найменування.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі здійснено теоретико-методичне обґрунтування та експериментальна перевірка психолого-педагогічних умов готовності вчителя-логопеда до створення партнерської взаємодії з батьками старших дошкільників з порушенням мовлення, відповідно, реалізовані мета і завдання надають змогу зробити такі висновки.

1. Як свідчить аналіз педагогічної літератури та наукових матеріалів, підготовка логопеда до професійної діяльності набуває статусу надзвичайно актуальної проблеми. Сучасному суспільству потрібен фахівець, який повинен глибоко усвідомлювати своє місце в сучасних швидкозмінних освітніх процесах, ґрунтовно володіти теоретичними знаннями, професійними вміннями і навичками, готовий до діяльності у складних умовах конкуренції, здатний до самонавчання, самопізнання, самовдосконалення.

Через професійну діяльність людина намагається самореалізуватися, самоствердитися, відбувається професійне становлення, яке є продуктивним процесом саморозвитку особистості, реалізацією в професії та самоактуалізацією особистого потенціалу для досягнення вершин професіоналізму. У процесі оволодіння професією людина перетворює її на індивідуальний, характерний тільки їй спосіб діяльності, відображаючи в ній свої особливості. На думку Л. Стахової, все життя людини є її розвитком [59].

Ефективність досягнення результатів професійної діяльності забезпечується наявністю розвинених здібностей майбутнього логопеда, тому основою стає його здатність до саморозвитку, самовдосконалення. Самовдосконалення пов'язане з механізмом особистісного зростання і включає: самопізнання (самодіагностику): оволодіння основами психодіагностики, самопізнання, застосування тренінгових технік, бесіди, консультування; самокорекцію: формування професійно значущих умінь, складання індивідуальної програми корекційної роботи для самовдосконалення, навчальні прийоми; самоаналіз і самореабілітацію, відновлення внутрішнього балансу (цілісності «Я») після корекційної роботи

з дитиною, роботи з батьками, використання прийомів розслаблення та медитаційних технологій.

У підготовці вчителя-логопеда важливими є такі характеристики: професійна мотивація, фундаментальність, методологічна обґрунтованість, професійна направленість підготовки студентів, багатофункціональність, комплексність у змісті, організації, методиці та контролі, емоційна насиченість, активізація самостійної пошукової освітньої та науково-дослідної роботи студентів.

2. Оскільки для дитини раннього віку саме сім'я є вирішальним ресурсом її розвитку, задача логопеда – посилити роль батьків в їх спроможності розвивати та виховувати свою дитину. Важливо допомогти сім'ї вбудовувати розвиваючі та допоміжні стратегії в режим життя сім'ї, допомогти сім'ї в цілому й кожному з батьків знаходити і вибудовувати власні ресурси, щоб справлятися з проблемами, що змінюються, потребами дитини й вирішувати власні особистісні задачі.

Робота логопеда з родиною, що виховує дитину з порушенням мовленнєвого розвитку, має на меті: надання кваліфікованої підтримки батькам; допомогу близьким дорослим в створенні комфортного сімейного середовища для повноцінного розвитку дитини; створення умов для активної участі батьків у вихованні і навчанні дитини; формувати адекватні взаємини між дорослими та їхніми дітьми.

Виокремлюємо такі основні завдання інформаційної роботи з батьками:

- задоволення потреб дітей з порушеннями мовлення в інтелектуальному, культурному й моральному розвитку;
- профілактика мовленнєвих порушень у дітей раннього віку;
- організація і проведення на високому професійному рівні навчально-виховної, методичної і дослідно-експериментальної роботи із проблем подолання мовленнєвих порушень;

- удосконалення методики проведення різних видів занять та їх навчально-методичного і матеріально-технічного забезпечення;
- підвищення професійної кваліфікації вчителів-логопедів;
- організація і проведення педагогічних експериментів з пошуку і впровадження нових інформаційних технологій навчання;
- обмін досвідом між логопедами, вихователями та іншими фахівцями;
- організація взаємодії з батьками дітей;
- вивчення досвіду роботи інших навчальних закладів.

Виклики з якими зіштовхуються логопеди у побудові партнерської взаємодії залежать від соціального та економічного становища в родині та міжособистісних стосунків у сім'ях які виховують дитину з особливими освітніми потребами: не прийняття ситуації, відмежована робота логопеда та батьків; втрата довірливих стосунків; репутація логопеда; недосконала алгоритмізація побудови комунікативної стратегії, низький рівень вмотивованості батьків, знижені пізнавальні інтереси, міжособистісні конфлікти в родині, несприятливий психологічний клімат в родині, зниження ролі та відповідальності батьків за успішну реалізацію корекційно-розвиткового процесу.

3. З огляду на беззаперечну значущість свідомої, позитивної мотивації навчальної діяльності та її впливу на розвиток особистісних якостей студентів, важливою педагогічною умовою формування професійної компетентності майбутніх логопедів ми вважаємо розробку та впровадження в освітній процес закладу освіти навчально-методичного забезпечення, спрямованого на розвиток мотиваційно-ціннісних орієнтацій та особистісних якостей студентів.

Нами було проведене експертне оцінювання й ранжування ступеня важливості запропонованих педагогічних умов для формування професійної компетентності майбутніх логопедів у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти. Для проведення ранжування ми сформували експертну групу з

30 осіб – випускників ступеня «Бакалавр» спеціальності 016 Спеціальна освіта. Експертам була запропонована анкета – перелік педагогічних умов для визначення ступеня їх важливості щодо формування професійної компетентності майбутніх логопедів у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти до роботи з батьками вихованців з порушенням мовлення. У кожній з експертних анкет визначався ранг кожної педагогічної умови.

Як свідчать узагальнені результати проведеного експертного оцінювання, студенти визначили, що із дев'яти запропонованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх логопедів у процесі фахової підготовки у налагодження партнерської взаємодії з батьками дітей з мовленнєвими порушеннями найбільш вагомими є: інтеграція та оновлення змісту фахової підготовки; використання інтерактивних форм та методів навчання, спрямованих на формування професійної компетентності майбутніх логопедів; створення інформаційно-освітнього середовища, яке забезпечує формування фахових компетентностей; створення практико-орієнтованого освітнього контенту; стимулювання мотивації студентів до професійної діяльності.

- Для успішної реалізації педагогічних умов було розроблено для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 016 Спеціальна освіта тренінг-курс з використанням методів коуч-технологій «Професійна майстерність вчителя-логопеда», що передбачав моделювання професійних ситуацій, скринінг-мотивація, проектна діяльність в інтегративній взаємодії. При моделюванні професійних ситуацій студенти приміряли на себе роль логопеда, батьків, вихованців, навчалися вирішувати складні ситуації, приймати рішення у критичних ситуаціях, навчалися взаємодії на основі доброзичливості, встановлення довірливих стосунків, емпатії; скринінг-мотивація розкривала спектр мотивів для здійснення професійної діяльності: ключовими мотивами встановлено: бажання допомогти, розуміння професіограми професії вчителя-логопеда, прагнення до самоосвіти, самовдосконалення в професійній діяльності. Організація скринінг-мотивів передбачала анкетування студентів

після проведення кожного практико-орієнтованого заняття, на початковому етапі визначення мотивів студентами були вибіркові та не вмотивовані; для визначення ключових мотивів обиралися відповідність професіограмі та лише третина студентів (30%) визначали моральні якості у структурі мотивації та формування готовності до партнерської взаємодії з батьками вихованців, не зважаючи на підходи та застосування комплексної моделі підготовки такого фахівця.

Ключовим тренінг-курсом став метод проєктів, студенти розділилися в творчих групах для підготовки алгоритмізованого щоденника «Партнерська взаємодія», що передбачав створення матриці партнерських стосунків вчителя-логопеда з батьками дітей з особливими освітніми потребами, включаючи такі кластери: подолання бар'єрів у спілкуванні через створення фокус-груп; встановлення довірливих стосунків (комунікативне поле, комунікативна стратегія); психолого-педагогічне консультування; робота команди супроводу (психологічна, соціальна, економічна модель родини); міжособистісна взаємодія в сім'ї, як індикатор створення позитивного мікроклімату для реалізації розвиткових програм.

За статистичними показниками рівень готовності до партнерської взаємодії з батьками вихованців у студентів експериментальної групи зріс на 75 %, натомість рівень контрольної групи (студенти не відвідували тренінг-курс) залишився на рівні інтуїтивного та алгоритмізованого вибору мотивів, що керувався не знаннями і практикою провадження, а на особистісному досвіді, який зачасту є недостатнім для прийняття рішень, особливо в критичних ситуаціях.

Такі аспекти не розкривають усіх засад співпраці вчителя логопеда, закладу освіти і батьків, у яких зростають діти з особливими потребами, в умовах інклюзивної освіти. Подальшого дослідження потребує розробка методичної бази для соціально-психолого-педагогічної просвіти батьків з метою забезпечення системного підходу до допомоги дітям з особливими освітніми потребами; створення оптимальних умов для включення їх в усі

сфери життєдіяльності і суспільних відносин; розробка методичних рекомендацій щодо роботи закладів освіти з сім'ями дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.